

SHAXSGA QARSHI JINOYATLAR VA ULARNING TASNIFLANISHI

Allayorova Zarnigor Ismoil qizi¹¹ O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kunduzgi ta'lim

3-o'quv kursi 311-guruh kursanti

MAQOLA
MA'LUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:18.11.2024

Revised: 19.11.2024

Accepted:20.11.2024

KALIT SO'ZLAR:

Konstitutsiya, jinoyat kodeksi, shaxsning hayoti va so'g'lig'iga qarshi jinoyatlar, fuqarolarning huquq va erkinliklariga qarshi jinoyatlar.

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi maxsus qismining birinchi bo'limi ya'ni shaxsga qarshi jinoyatlar to'g'risida fikr yuritilgan bo'lib ushbu bo'limda keltirilgan moddalar va jinoyatlarning turlari va tasniflanishi haqida bayon qilingan.

KIRISH. Hozirgi kunda mamalakatimizda fuqarolarning siyosiy qarashlari va fikrlar xilma-xilligi birmuncha shakllangan. Inson uning sha'ni qadri qimmatini davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan hamda qonun normalarida mustahkamlanib bormoqda. Bosh qomusimiz bo'lgan konstitutsiyamizning 19-moddasida "O'zbekiston Respublikasida insonning huquq va erkinliklari xalqaro huquqning umume'tirof etilgan normalariga binoan hamda ushbu Konstitutsiyaga muvofiq e'tirof etiladi va kafolatlanadi. Inson huquq va erkinliklari har kimga tug'ilganidan boshlab tegishli bo'ladi. O'zbekiston Respublikasida barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega bo'lib, jinsi, irqi, millati, tili, dini, e'tiqodi, ijtimoiy kelib chiqishi, ijtimoiy mavqeidan qat'iy nazar, qonun oldida tengdirlar." deb ta'kidlab o'tilgan. Bundan ko'rishimiz mumkinki barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega hisoblanadilar. Shundan kelib chiqqan holda inson uning manfaatlarini, uning huquq va erkinliklarini jinoyat tajovvuzlardan himoya qilish O'zbekiston Respublikasining jinoyat qonuning asosiy vazifasi hisoblanadi.

Shaxsga qarshi jinoyatlar bu insonning sha'ni qadr-qimmatiga, hayotiga, sog'lig'iga va konstitutsiyaviy huquq va erkinliklariga qarshi qaratilgan ijtimoiy xavfli qilmish hisoblanadi. Shaxsga qarshi jinoyatlar bu aynan bir shaxsga qarshi qaratilgan jinoyat hisoblanadi. Bunda insonning jismoniy ruhiy holatiga yoki mulkiy zarar yetkazishda ifodalanadigan harakat tushuniladi. Misol uchun ushbu jinoyatlarga qasddan odam o'ldirish, qasddan badanga shikast yetkazish, tanosil yoki OIV kasalligi/OITS ni tarqatish, jinsiy zo'ravonlik kabilarni keltirsak bo'ladi. Bunday turdagi jinoyatlar ko'p hollarda shaxsiy munosabatlarga asoslangan va shaxslarga bevosita zarar yetkazishga qaratilgan bo'ladi. Shaxsga qarshi jinoyatlar tasniflanishi bo'yicha quyidagi turlarga bo'linadi.

- ❖ Hayotga qarshi jinoyatlar
- ❖ So'g'liqqa qarshi jinoyatlar
- ❖ Hayot va so'g'liq uchun xavli jinoyatlar
- ❖ Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar
- ❖ Oilaga, Yoshlarga va axloqqa qarshi jinoyatlar
- ❖ Shaxsning ozozdligi, sha'ni va qadr-qimmatiga qarshi jinoyatlar
- ❖ Fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklariga qarshi jinoyatlar

Jinoyat qonunida belgilangan ushbu turdagi jinoyatlar aynan shaxsga qarshi jinoyatlar bo'lib, ushbu jinoyatlar uchun qonunda turli javobgarliklar belgilangan. Ushbu jinoyatlardan bir nechtasini tahlil qiladigan bo'lsak:

- ✓ Qasddan odam o'ldirish: Huquqqa xilof ravishda, qasddan boshqa shaxsni hayotidan mahrum qilish odam o'ldirish deb e'tirof etiladi.
- ✓ Jismoniy zarar yetkazish: shaxsning jismoniy holatiga qasddan jarohat yetkazish, masalan, qattiq jismoniy hujumlar.
- ✓ Jinsiy zo'rqlash: Shaxsni majburlash orqali jinsiy tahdidlar.
- ✓ O'z joniga qasdf qilishga undash: Moddiy tomondan yoki boshqa jihatlardan aybdorga qaram bo'lmagan shaxsga rahmsiz muomala qilish yoki uning sha'ni va qadr-qimmatini muttasil ravishda kamsitish natijasida uni o'zi o'ldirish yoki o'zini o'zi o'ldirishga suiqaqd qilish darajasiga yetkazish.

Bu jinoyatlar shaxsning hayoti va salomatligiga bevosita tahdid solidi va ijtimoiy xavfsizlikka jiddiy zarar yetkazdi. Hayotiga qarshi jinoyatlar ko'p hollarda o'g'ir turdagi jazolar bilan jazolanadi, chunki bu turdagi jinoyatlar jamoatchilik orasida qorquv va havotirni keltirib chiqaradi. So'g'liqqa qarshi jinoyatlar bu inson salomatligiga zarar yetkazuvchi

harakat hisoblanadi. Bu jinoyatlar odamlarning salomatligiga jiddiy ravishda tahdid qiladi va ijtimoiy salomatlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun sog'liqqa qarshi jinoyatlar bilan kurashish muhim hisoblanadi. Sog'liqqa qarshi jinoyatlar inson salomatligiga jiddiy ziyon keltiruvchi harakat hisoblanadi. Bularga sog'liqni saqlash qonunlarini buzish, odamlarning hayotini xavf ostiga qo'yish, jinsiy infektsiyalarni tarqatish va noqonuniy narkotiklar savdosi kiradi. Ushbu jinoyatlar jamoatchilik salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi va ijtimoiy xavfsizlikka tahdid soladi. Shuning uchun sog'liqqa qarshi jinoyatlar bilan kurashish va ularning oldini olish har bir jamiyat uchun muhim vazifa hisoblanadi. Bu jarayonda qonun hujjatlari, sog'liqni saqlash tashkilotlari va ijtimoiy tadqiqotlar muhim rol o'ynaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Shaxsga qarshi jinoyatlar va ularning tasniflanishi inson huquqlarini himoya qilish, jamoatchilik xavfsizligini ta'minlash va jinoyatchilikni oldini olish muhim ahamiyatga ega. Bunday jinoyatlar jismoniy, ruhiy, yoki mulkiy zarar yetkazish, shuningdek shaxsning ozodligi va sha'niga tahdid soluvchi harakatlarni o'z ichiga oladi. Shaxsga qarshi jinoyatlar tasnifi jinoyatchilikni tizimli ravishda tashunishga va ularni bartaraf etish bo'yicha samarali chora tadbirlar ishlab chiqishga yordam beradi, shuningdek, qonuniy chora-tadbirlarni kuchaytirish va jinoyatlarning oldini olishga qaratilgan ishlanmalarni yo'naltirishda muhimdir. Umuman olganda shaxsga qarshi jinoyatlarning o'zaro bog'liq sabablari va oqibatlarini tashunish, ularni samarali tahlil qilish va ularga qarshi kurashish uchun zarurdir. Bu shuningdek jamiyatda tinchlik va xavfsizlikni saqlash fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. "O'ZBEKISTON" Toshkent-2023. 13-bet
2. Jinoyat kodeksi. <https://www.lex.uz/acts/1114533>.